

ZİMMİLERİN BİR MÜCEVHER DAVASI

* Abdullah Demir

Özet

Çorlu'dan İstanbul'a giden Alazar veledi David isimli zimminin Silivri'de İsak veledi David'in evinde misafir olarak kaldığı esnada mücevherlerinin ev sahibi tarafından çalındığı iddiası ile mahkemeye baş vurmuştur. Mahkeme, iddialarını ispatlayacak bir delil gösteremeyen Alazar'ın aleyhine hüküm vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Zimmi; dava; mücevher; haham; Yahudi

A JEWELRY CASE OF JEWISHS

Summary

When Alazar going to Istanbul from Çorlu, he stayed at David's home in Silivri as a guest. He claimed that his jewelleries are stolen in this house and went to the court. The court ruled against Alazar, who could not provide any evidence to prove his allegations.

Key words: Zimmi; lawsuit; jewelery; rabbi; Jewish

GİRİŞ

Gayrimüslim nüfus, zimmîler ve müste'menler olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Zimmîler, İslam ülkesinde yaşayan gayrimüslim vatandaşlardır. İslam hukukunda dini hükümler Müslümanlara uygulanır, gayrimüslimlere uygulanmaz. Çünkü "dinde zorlama yoktur". İslam dininde "Hükümdarın dini, tebası için de mecburidir/Cujus regio ejus religio" gibi bir kural yoktur.

ZİMMİLER

İslam ülkesinde yaşayan gayrimüslimler zorla Müslümanlaştırılmaz ve öldürülemez. Kendi istekleri ile İslam dinini kabul edebilir veya kendi dinlerinde kalarak İslam ülkesi vatandaşı olur ya da başka bir ülkeye göç edebilirler.

İslam ülkesinde kalan gayrimüslimler ile İslam devleti arasında zimmet anlaşması yapılırdı. Zimmet anlaşmasına göre gayrimüslim vatandaşlar, can ve mal güvenliğine sahip olmakta, dinlerini istedikleri gibi yaşayabilmekte ve askerlik yapmamaları karşılığında cizye vergisi ödemekteydi.¹

Hz. Peygamber aleyhisselatü vesselam döneminde, Necran Hristiyanları Medine'ye geldiklerinde kendilerine İslam dinini kabul etmeleri teklif edilmiş, ancak onlar dinlerini değiştirmek istememişlerdi. Bunun üzerine kendileri ile zimmet anlaşması yapılmış ve onlara İslam ülkesi vatandaşı gayrimüslimler olarak yaşama hakkı tanınmıştı. Daha sonraki dönemde Hz. Ömer ile Kudüs'te yaşayan gayrimüslimler arasında da zimmet anlaşması yapılmış ve aynı haklar onlara da tanınmıştı. Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimler de aynı hukuki statüye tabi olarak yaşamışlardı.

Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimler, tıpkı Müslümanlar gibi Osmanlı vatandaşıdır, azınlık sayılmazlar. Kendilerine can ve mal güvenliği, din hürriyeti, kişiler ve aile hukuku alanlarında sınırlı yargı muafiyeti, askerlik muafiyeti gibi hak ve özgürlükler tanınmıştır.

Gayrimüslimler, Müslümanlar'a tanınan can ve mal güvenliğine tam olarak sahiptir. Bir gayrimüslimi kasten öldüren Müslüman kısas olarak öldürülür. Kasten öldürme yoksa diyet cezasına çarptırılır. Gayrimüslimlerin mallarına Müslümanlar tarafından zarar verildiği takdirde tazmin ettirilir ve gerekirse ceza verilir.²

ZİMMİLERİN HUKUKÎ DURUMLARI

*Prof.Dr., Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, ASEAD Uzmanı.

¹ Sabri Şakir Ansay, Hukuk Tarihinde İslam Hukuku, 1958, s. 83; Ömer Nasuhi Bilmen, Hukuk-ı İslamiye ve İstilahat-ı Fıkhiye Kamusu, İstanbul 1985, c. 3, s. 422-423.

² Ekrem Buğra Ekinci, Osmanlı Hukuku, İstanbul 2008, s. 318.

ZİMMİLERİN BİR MÜCEVHER DAVASI

Osmanlı Devleti'nde İslam hukukunun uygulanmasında mülkîlik prensibi esas alınmıştır. Bu sebeple Müslümanlar ile birlikte gayrimüslimlere de İslam hukuku kuralları uygulanmış ve davaları şer'îye mahkemelerinde görülmüştür.³

Gayrimüslimler evlenme, boşanma, nesep, velayet, vesayet gibi konularla ilgili ihtilaflarını isterlerse ruhani reislerine götürebilirlerdi. Bu konular din ve vicdan özgürlüğü içerisinde sayılır ve kendilerine müdahale edilmezdi. Ancak gayrimüslimlere tanınan bu hak, yargı muafiyetinden ziyade dini hoşgörünün bir yansıması niteliğinde idi. Zira bütün ihtilafların götürülebileceği tek yetkili mahkeme şer'îye mahkemeleri idi ve gayrimüslimler için ayrı bir mahkeme bulunmuyordu. Ruhani reislerin yetkileri sadece dini kuralları uygulamakla sınırlı idi. Bunların yaptırımları aforoz ve tel'in gibi manevi nitelikte idi, mahkemelerde olduğu gibi maddi yaptırımları bulunmuyordu. Bu sebeple Müslümanlar gibi gayrimüslimler de şer'îye mahkemelerini tercih ediyordu.

Müste'menlerin Osmanlı tebası Müslüman ve gayrimüslimlerle olan davaları da şer'îye mahkemelerinde incelenmekteydi. Müste'menler Osmanlı Devleti vatandaşı olmayan ve geçici bir süre için gelmiş olan gayrimüslimlerdi. Ayrıca müste'menler kendi aralarındaki ihtilafları halletmek için de şer'îye mahkemesine başvuruyordu. Bu ihtilaflar yine müste'menlerden oluşan hakem heyetlerince karara bağlanmakta ve verilen karar kadı tarafından sicil defterine kaydedilerek resmîyet (ilam) kazanmaktaydı.⁴

Osmanlı Devleti'nde ruhban sınıfından bazı kimselere ait davalar da özel yetkili mahkeme olarak Divan-ı Hümayun'da veya şeyhülislamın huzurunda görülmekteydi. Bu imtiyaz ruhban sınıfından patrikler, metropolitler, vekilleri ile adamları ve piskoposlara tanınmıştı.⁵

1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile gayrimüslimlere ait evlenme, boşanma, nesep, vesayet, velayet gibi konuların ruhani reisler tarafından karara bağlanması yetkisi kaldırılmış, cemaat mahkemelerinin görevi şer'îye mahkemesine devredilmiştir. Şer'îye mahkemeleri bu gibi konularda gayrimüslimlerin dinlerine göre karar vermekteydi. Ancak Hukuk-ı Aile

³ Macit Kenanoğlu, *Osmanlı Millet Sistemi*, İstanbul 2007, ikinci baskı, s. 397; Gülnihal Bozkurt, *Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*, Ankara 1989, s. 23.

⁴ İnalçık, "Mahkeme", s. 150-151.

⁵ Kenanoğlu, s. 216 vd.

Kararnamesi, Müslümanlar gibi gayrimüslimleri de memnun etmemiş, 1919 yılında kaldırılmış ve tekrar eski uygulamaya dönülmüştür.

MÜCEVHER DAVASI

Aslen Mağrip memleketlerinden olan Alazar veledi David isimli bir Yahudi, İsak veledi David, Hayim veledi Danik, Yako veledi İsak ve Menahem veledi İşu isimli Yahudilerden davacı olmuştur. Davacı Alazar, h. 1153 senesi Şevval ayında Çorlu'dan İstanbul'a giderken Silivri Kalesi'nde İsak veledi David'in evinde misafir olduğunu, İsak'ın kendisini havraya götürdüğünü, ancak havradan daha önce dönerek kendisinin heybesinde olan yüklü miktardaki mücevherleri çaldığını, eve döndüğünde heybesini boş görüp İsak'a sorduğunda, İsak'ın ve diğer davalıların "Mücevherlerini bulduk on altın müjde verir misin?" dediklerini iddia etmiştir.

Alazar'ın iddiasına göre heybesi altın ve mücevherlerle doludur: "Her biri üçer kuruşluk olmak üzere altı bin şerîfi altın değerinde altı adet kırmızı büyük yakut taş, üç bin şerîfi altın değerinde dört yeşil yakut taş, beş bin şerîfi altın değerinde sekiz adet vasat yeşil yakut taş, üç bin altın değerinde sekiz adet beyaz yakut taş, üç bin otuz üç altın değerinde yüz elli miskal zümrüd taşlı dört adet inci askı?, beş yüz dört şerîfi altına denk sekiz adet altın murassa halhal, üç yüz yirmi şerîfi altın değerinde üç adet kırmızı yakut altın yüzük, üç yüz otuz şerîfi altın değerinde üç yeşil yakut altın yüzük, üç yüz altın değerinde dört adet gök yakut altın yüzük ki toplam yirmi bir bin dört yüz seksen altın şerîfi altın değerinde inci ve cevahir"

Alazar iddialarını iyi bir şekilde senaryolandırmış ancak altmış gün geçmesine rağmen bu iddialarını ispat edecek herhangi bir delil getirememiştir. Halbuki hazine değerinde olan mücevherlerinin çalındığını iddia eden bir kimsenin zayıf da olsa bir delile dayanması gerekirdi. Tam aksine mevcut deliller Alazar'ın iddialarını yalanlamakta, davalıları temize çıkarmaktadır. O dönemde Yahudiler seyahate çıkmadan önce buldukları şehrin hahamına, yanında götürecekleri eşyaların listesinin yer aldığı yazılı bir belge hazırlatırlar ve bu belgeyi gideceği yerin hahamına gösterirler imiş. Alazar da Çorlu hahamından böyle bir yazılı belge almış ve aldığı belgede yazılanlara göre kendisinin mücevheri olmadığı gibi üç beş parça eşyası bulunmaktadır: "üç poliçe, üzerine giydiği elbiseleri, iki çift kaşık, üç adet hahamların başlarına örttükleri ihram, üç adet kasap bıçağı ve bir bileği taşı"

Hahamların hazırladığı yazılı belgenin mahkemede delil olarak kabul edilebilmesi için doğruluğunu ispat edecek şahitlerin bulunması gerekmektedir. Çünkü günümüzden farklı olarak şer'îye mahkemelerinde yazılı belgeler çok fazla kullanılmamakta, kullanılanların da

ZİMMİLERİN BİR MÜCEVHER DAVASI

doğruluğunun iki şahit ile ispat edilmesi gerekmektedir. Bu belgenin doğruluğu için es-Seyyid Süleyman Kaptan ibn Ahmed ve Hâfız Ahmed Efendi ve belgeyi Yahudi lisanından çeviren tercüman el-Hac Mehmed şahit olarak gösterilmişlerdir. Şahitler belgeyi doğruladıktan başka davacının iddialarının gerçeği yansıtmadığını, kendisinin otuz günden beri yalancı şahit bulmak için dolaştığını söylemişlerdir.

Şahitlerin ifadelerinden sonra davacının yalancı ve dolandırıcı olduğu anlaşılmış ve mahkeme tarafından davalıları bir daha rahatsız etmemesine karar verilmiştir. Elinde herhangi bir delil olmadığı halde altın ve mücevherlerinin çalındığı iddiası ile mahkemeye başvuran davacının akıl sağlığı yerinde olmayabilir.

“Silivri nahiyesi nâibine hüküm ki: Fi’l-asl Mağrib diyarından olup hala İstanbul’da müsafiren mütemekkin Alazar veled-i David nam Yahudi Şehr(i) Mehmet Çavuş zîde kadruhu mübaşeretıyla bâ fermân-ı âlî Silivri kasabasından ihzar itdürdüğü İsak veled-i Davide ve Hayim veled-i Danik ve Yako veledi İsak ve Menahem veled-i İşu nâm Yahudiler ile meclis-i şer’-i hatîrde terafu’larında bin yüz elli üç senesi Şevvalinde ben Çorlu’dan Âsitâne-i Saadet’e gelür iken Silivri kal’ası der’ununda vâki’ mesfûr İsak’ın menziline nüzûl ve heğbem içinde mevcut her biri üçer kuruşluk olmak üzere altı bin şerîfi altun kıymetlü altı adet kırmızı kebir yakut taş ve keزالik üç bin şerîfi altun kıymetli dört yeşil yakut taş ve keزالik beş bin şerîfi altun kıymetli sekiz adet vasat yeşil yakut taş ve keزالik üç bin altun kıymetli sekiz adet beyaz yakut taş ve keزالik üç bin otuz üç altun kıymetlü yüz elli miskal zümdür taşlı dört adet incü askı? ve keزالik beş yüz dört şerîfi altuna müsavi sekiz adet altun murassa halhal ve keزالik üç yüz yigirmi şerîfi altun kıymetli üç adet kırmızı yakut altun yüzük ve keزالik üç yüz otuz şerîfi altun kıymetlü üç yeşil yakut altun yüzük ve keزالik üç yüz altun kıymetlü dört adet gök yakut altun yüzük ki cemân yigirmi bir bin dört yüz seksen altın şerîfi altun kıymetlü inci ve cevahirlerimi menzil-i mezkura vaz’ eyledüğümden sonra mesfurûn beni havraya götürüp ve benden mukaddem menzil-i mezbura gelip zikr olunan heğbem derûnında mevcut olan mârrû’z-zikr incü ve cevahirlerümi bi gayri hakkın ahz ü kabz ve tehî heğbemi mahallinde terk itmeleriyle sâlifü’l-beyan incü ve cevahirlerümi mesfurundan taleb eylediğümde on altun müjde verir misin incü ve cevahirlerini bulduk bizdedir diyü bir gün mürûrunda ikrar etmişler idi diyü ba’de’-d-dava ve’l-inkar müddeî-i mesfur ber minval-i muharrer müddeasını altmış günden berü bir vechile beyan idemeyüb tahlife dahi tâlib olmaduğundan ma’ada husûs-ı mezbur istiksası mühim mevaddan ve müddeî-i mesfur ... makulesinden olmağla zâhir-i hâl kendüyi mükezzib ve bu makule gurebadan biri sual için devr-i kaza eyledükde her kazanun hahamları gideceği âhar kazanun hahamlarına yanında mevcut bi’l-cümle eşyasınun defteri olmak üzre kağıda

tahrir eylemek beynerinde âdetleri olmağla müdde-i mesfûrun yedinde olup Çorlu'ya vusûlünde yanında mevcut olan eşyası defteri olmak üzere Yahudi lisanıyla Çorlu hahamının Silivri hahamına tahrir eylediği kağıd terceme olundukta üç kıt'a poliçe temessüki ile üzerinde lâbis olduğu siyabından gayri torbasında iki çift kaşık ve üç aded hahamların başlarına örttüğü ihram ve üç aded kassab bıçağı ve bir bileği taşına malik olup bunlardan gayri kat'a nesnesi olmadığını kâğıd-ı mezbûrun mazmûnı nâtik ve müddeasına şahid olmak üzere huzûr-ı âsafide ma'kud meclis-i şer'-i münire ikamet eylediği Kasım Paşa'da Yahya Kethüda mahallesinde sâkin es-Seyyid Süleyman Kapudan ibn Ahmed ve Tophane'de sâkin Hâfız Ahmed Efendi ve kendi tercemanı el-Hac Mehmed dimekle ma'ruf kimesneler müdde-i mesfûrî ber vech-i muharrer müddeasında tekzib ve otuz günden berü husus-ı mezkura şahid-i zûr arar diyü haber vermeleriyle müdde-i mesfûrun husus-ı mezkurede vücûh ile şirret ve tezviri zâhir ve kat'a ısga olunmayacak mevaddan olduğu ..."⁶

Sonuç

Çalışmamız gayrimüslimlerin aralarındaki problemleri çözmesi için Osmanlı mahkemesine başvurdıkları bir olayla ilgilidir. Yapılan yargılamada davacının iddialarını ispatlayacak bir delil getiremediği ve yalancı şahit aradığı halde bulamadığı ortaya çıkmıştır. Bu sebeple davası reddedilmiştir.

Kaynaklar

Ansay, Sabri Şakir Hukuk Tarihinde İslam Hukuku, 1958.

Bilmen, Ömer Nasuhi Hukuk-ı İslamiye ve Istılahat-ı Fıkhiye Kamusu, İstanbul 1985, c. 3.

Bozkurt, Gülnihal *Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığı Altında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*, Ankara 1989.

Ekinci, Ekrem Buğra Osmanlı Hukuku, İstanbul 2008.

İnalçık, Halil: İA, MEB, "Mahkeme", s. 150-151.

İstanbul Külliyyatı IX İstanbul Ahkam Defterleri İstanbul'da Sosyal Hayat 2 (1755-1765), haz. Ahmet Tabakoğlu, Ahmet Kal'a, Salih Aynural, İsmail Kara, Eyüp Sabri Kal'a, İstanbul 1998.

Kenanoğlu, Macit *Osmanlı Millet Sistemi*, İstanbul 2007, İkinci baskı.

⁶ İstanbul Külliyyatı IX İstanbul Ahkam Defterleri İstanbul'da Sosyal Hayat 2 (1755-1765), haz. Ahmet Tabakoğlu, Ahmet Kal'a, Salih Aynural, İsmail Kara, Eyüp Sabri Kal'a, İstanbul 1998, s. 109-111.